

Komořanské kyselky v archivních materiálech báňských úřadů

Säuerlinge von Komořany in Archivmaterialien der Bergbehörden

Die Existenz der Säuerlinge in Komořany, die heute durchaus vergessen sind, ist nur teilweise in zwei historischen Quellen unterfangen. Den Autoren hat es gelungen, mit Hilfe von Archivunterlagen der Bergbehörden Informationen nicht nur über die Abgrenzung und Verkündigung einer Quellenschutzzone, sonder auch über ihre Auflösung, wenn die Quellen untergingen. Die Dokumente illustrieren gleichzeitig eine ein und ein viertel Jahrhundert alte Geschichte vergeblicher Strebungen der Bewohner von Komořany nach dem Entschädigungsrecht für die von den örtlichen Gewerkschaften verursachten Schäden bei den Berg- und öffentlich-rechtlichen Institutionen.

Acidulous waters from Komořany in archival materials of mining offices

The existence of acidulous waters at Komořany, almost forgotten at the present, is partially caught in two historical sources only. Authors succeeded at finding out information not only on the demarcation and declaration of a protective zone of wells, but also on its cancellation, when the wells became extinct, this all with the help of archival materials of mining offices. These materials also illustrate a one hundred and twenty-five years old history of endeavor of inhabitants of Komořany to get a compensation money for damages caused by local miners at mining and even public-legal state authorities.

Коморжанские кислые минеральные воды в архивных материалах горного надзора

Существование в настоящее время совсем забытых кислых минеральных вод вблизи пос. Коморжаны отмечено только частично в двух исторических документах. Авторам статьи удалось при помощи архивных материалов госгорнадзора обнаружить данные не только об ограничении и объявлении зоны охраны источников, но и об ее отменении, когда источники исчезли. Материалы одновременно иллюстрируют более столетнюю историю бесполезного усилия жителей пос. Коморжаны добиться права на возмещение нанесенных горными субъектами убытков со стороны горнодобывающих и государственных органов.

Komořanské kyselky v archivních materiálech báňských úřadů

Existence kyselek u Komořan, dnes zcela zapomenutých, je pouze částečně podchycena ve dvou historických pramenech. Autorům se podařilo pomocí archivních materiálů báňských úřadů zjistit informace nejen o vymezení a vyhlášení ochranného pásma pramenů, ale i o jeho zrušení, když prameny zanikly. Materiály zároveň ilustrují jeden a čtvrt století starou historii marného domáhání se práva na odškodnění obyvatel Komořan u báňských i veřejnoprávních státních orgánů za škody, způsobené okolními těžaři.

V odborné geologické literatuře je na Mostecku podchycena v podstatě jen jedna kyselka, známá pod označením "mostecké zřídlo" (Brüxer Sprudel). Byl to původně průzkumný vrt na uhlí, vyhloubený v r. 1877 sz. od Souše. Vrt narazil v bazálních křídových pískovcích na silně proplyněnou vodu s následným aktivním přelivem (Siegel 1890, Hibsich 1929, Kačura 1978). Dávno před tím však byly u Komořan jímány

kyselky dvěma studnami, o nichž se v odborné literatuře, kromě Reusse sen., prakticky nedovíme nic. Ostatně i Reuss (1790 - "Sauerbrunn bei Kommern", 1801 - "Kummice, unweit Brück") se omezuje pouze na to, že existují. Před ním zmiňuje komořanskou kyselku jen Hansa (1784) v lékařské studii o teplických termách. Lokalizace obou studní, tehdy již vyschlých, je zaznamenána ve Wolfově (1880) geologické mapě revíru.

Bližší podrobnosti o komořanských kyselkách byly získány jen z článku Müllera (1931) v mosteckých novinách, věnovaného sporům o třebušickou studni a především z komořanské kroniky (Grohne et al. 1914). Právě příslušné partie kroniky, týkající se sporů o ochranné pásmo zdejších kyselek a jejich zániku, přiměly jednoho z autorů (Hurník) pokusit se nalézt bližší podrobnosti v archiváliích báňských úřadů. Díky archivářce mosteckého pracoviště Oblastního archivu v Litoměřicích, paní Dr. E. Králové, byla nalezena o těchto kyselkách složka zápisů a rozhodnutí báňských a veřejnoprávních institucí kt. 230. Po jejich více či méně náročném prostudování jsme dospěli k závěru, že bude účelné alespoň ve stručnosti zveřejnit nejdůležitější pasáže, zachycující poslední období existence komořanských kyselek a jejich zániku. Ilustrují zároveň marné domáhání se práva Komořanských u nejvyšších báňských i státních orgánů vůči těžařům. Veškeré citace jsou volným překladem kurentem psaných německých textů.

Nutno předeslat, že kyselky byly jímány ve dvou studních, vzdálených od sebe 180 m a lokalizovaných na severovýchodním okraji obce Komořany. Jedna byla označována jako Komořanská kyselka, druhá jako Třebušicko - soušská kyselka. Od kdy byla jímána Komořanská kyselka není známo, její existenci lze předpokládat nejméně od poloviny 18. stol. Sloužila dlouhodobě k zásobování pitnou vodou nejen Komořan, ale i okolních obcí až po Bylany (studny v okolních obcích totiž poskytovaly vesměs nevhodně mineralizované vody). Třebušicko - soušská kyselka byla jímána konkurenční studnou, vyhloubenou v r. 1823.

Mohutný rozvoj báňského podnikání v širším okolí Komořan během druhé poloviny 19. stol. měl za následek střety obyvatel obce s těžaři, motivované především obavou ze stržení pramenů průzkumem či blízkou těžbou uhlí. Nakonec se komořanským zastupitelům přece jen podařilo začátkem 70. let prosadit vyhlášení ochranného pásma (je zakresleno ve Wolfově mapě, viz obr.1), které bylo ovšem plošně značně omezené. Komořanští jej proto považovali od prvopočátku oprávněně za nedostatečné, zatímco těžařům i tak překáželo. Peripetie s tím spojené a zejména domáhání se práva po zániku pramenů v r. 1878, jsou zachyceny právě ve zmíněných archiváliích.

Když se na začátku 70. let báňští podnikatelé soustředili na bezprostřední okolí Komořan, snažili se obecní zastupitelé dosáhnout ochrany pramenů. Výsledkem bylo, že zemský sanitární rada objednal 31. VII. 1871 u prof. Lercha v Praze chemické analýzy vody. Následně byly "dvě kyselky patřící obcím Souš a Komořany" výnosem c.k. Místodržitelství v Čechách, ze dne 11.VIII.71 (čj. 38525) prohlášeny za veřejné, zdravotně nezávadné (léčivé) prameny. Bezprostředně potom, s uznáním okolností a námitek obyvatel, se rozhodlo vymezit pramenům odpovídající ochranný okruh. Stalo se tak po místním šetření rozhodnutím ze dne 5.X.71 (čj. 3818) tehdejšího Báňského ("Horního") hejtmanství v Chomutově "*k ochraně pramenů v Komořanech*". Tato listina sice nebyla k dispozici, avšak zjevně stejný text je ve vyhlášce Báňského hejtmanství v Praze z r. 1874 (viz dále). Nechyběl v něm ovšem dovětek, že ochranný předpis, týkající se úzkého ochranného rajonu přestává platit ihned jak ztratí nutnost své existence.

Mezitím tlak těžařů neustával a zejména vrtný průzkum postoupil do bezprostřední blízkosti obce a tedy i pramenů. Značné potíže měli tehdy Komořanští s teplickým báňským podnikatelem Ottmarem Schmiedtem. Nejlépe to ilustrují následující dokumenty. Tak ze zápisu na okresním hejtmánství v Mostě ze dne 18. IX. 71 se dovídáme: *"Jelikož obec Komořany zde učinila oznámení, že pánové O. Schmied et Comp. z hnědouhelné důlní společnosti zamýšlejí uskutečnit vrtný průzkum v blízkosti komořanské a soušské kyselky, které byly c.k. Místodržitelstvím prohlášeny za minerální vody, bude dodatečně potvrzeno zastavení těchto prací až do definitivního vymezení ochranného okruhu pro tyto prameny rozhodnutím báňského úřadu"*. Tehdejší okresní hejtmán Kundratitz okamžitě (18.IX.71) uvědomil o podaném oznámení Báňské hejtmánství v Chomutově:

"Oznámení.

Uhelná společnost p. O. Schmiedta et Comp. zahajuje u Komořan na parcele č. 1665 se stavbou vrtného zařízení a s jeho nasazením. S ohledem na blízkost tohoto bodu od kyselek se tyto stávají ohroženými. Jelikož rozhodnutí o ochranném okruhu pro tyto prameny je ještě nejisté, požadují, aby důlní práce byly až do doby rozhodnutí o této záležitosti co nejrychleji zastaveny a mně bylo sděleno vše, co je o tom známo." Pro úplnost, následující den starosta Souše T. Loos dává úřadům písemně na vědomí, že v předchozím oznámení bylo mylně uvedeno číslo příslušné parcely. Správné je č. 1565 s dovětkem, že ostatně obě parcely spadají do uvažovaného ochranného pásma. Nicméně potíže se jmenovaným podnikatelem pokračovaly a tak se Komořanští obecní radní opětovně dovolávali nápravy u okresního hejtmánství v Mostě (3. III. 72):

"Komořanská obec sděluje c.k. Okresnímu hejtmánství v Mostě, že majitel dolů p. O. Schmiedt (bydliště neznámé) v r. 1871 započal na pozemku p. A. Richtera, sedláka v Komořanech čp. 39 s hloubením šachty, avšak složil jen kauci ve výši 20 florénů rakouských, 9 krejcarů, zatímco zničení jetelového pole dosud neodškodnil. Dále provedl Schmiedt v září na louce p. Josefa Nürnbergera druhý vrt, po jehož dokončení rovněž nenásledovalo žádné odškodnění. V lednu 1872 se se svým vrtem umístil na louce p. A. Partische a po opuštění vrty opět nic neodškodnil.

Po několika dnech podnikl nový vrt na louce p. F. Geschkeho, přičemž bylo také hloubeno a majitel nebyl rovněž v nejmenším odškodněn. Konečně nechal Schmiedt ke jmenované šachtici jezdit několik velmi těžkých nákladních povozů po našich lučních cestách, čímž tyto doznaly v nynější roční době značných škod. Poničení cest, které byly dosud v dobrém stavu, podráždilo některé občany Komořan do té míry, že mohlo dojít k mohutné rvačce mezi jmenovanými a hornickými pracovníky, kdyby mezi ně nezasáhl místní soud jako zprostředkovatel.

Obec Komořany proto z uvedených důvodů vznáší naléhavou prosbu c.k. Okresnímu hejtmánství, necht' uráčí toto narušení majetkoprávních vztahů, které den ode dne přibývají, co možná urychleně podle možností zařídit tak, aby toto neuvážené řádění a šachty Schmieda na našich polích, lukách a cestách nepodněcovalo u obyvatel Komořan žádné rozčilování a vznik zlých následků toho všeho." Hned druhý den zaslal okresní hejtmán báňskému hejtmánství v Chomutově žádost na *"urychlený úřední postup k řešení"* s dotazem, zda podniky důlního podnikatele a osoby, řídící jeho provoz, mají vůbec příslušné pověření. Z konceptu chomutovského báňského hejtmánství, datovaného 7.III.72, vyplývá, že si vyžádá od O. Schmiedta do osmi dnů stanovisko s tím, že bude vyvoláno místní šetření, jehož náklady na sebe vezme Schmiedt. Mezi tím si přišli na okresní hejtmánství stěžovat další komořanští občané (Richter, Melzer, Heger), viz zápis pořízený u c.k. Okresního hejtmánství v Mostě:

"Předmět.

Objevili se zde jinak obyvatelé, resp. majitelé hospodářství z Komořan a uvedli následující:

Pan Ottmar Schmiedt, důlní podnikatel a majitel mnoha volných důlních měř v katastru obce Komořany, zamýšlí po včerejším oznámení obecnímu zastupitelstvu, asi 70 kroků od obce na parcele patřící obci, postavit lokomobilu o 24 HP, kvůli zprovoznění důlního čerpadla a potřebné přípravě a v příštích dnech dopravit příslušný parní stroj.

Toto zařízení na uvedené parcele se tak dostává blízko k obytným domům, které jsou většinou pokryty slámou nebo šindeli. Jeho nepřetržitý provoz vyvolává nebezpečí požáru a proto se záměrem nemůžou souhlasit. Dále uvedené místo je v blízkosti ochranného okruhu komořanských pramenů kyselek.

Považují proto za povinnost, za sebe i jménem ostatních místních obyvatel, požadovat bezodkladný úřední zákaz realizace takového těžce požárně ohrožujícího záměru důlním podnikatelem v tomto revírním území a souhlas s úřední ochranou, jakož i upozornit na nebezpečí exploze." Okresní hejtman sdělení opět okamžitě předal Báňskému hejtmanství v Chomutově se žádostí "o laskavé urychlené opatření" s dodatkem, že podle §§ 30 – 37 průmyslového řádu je nepřipustné zahájit podnikání a provoz příslušného zařízení bez předem předloženého živnostenského a stavebně policejního povolení. Na to (9.III.72) se na báňské hejtmanství v Chomutově obrátil též O. Schmiedt:

"Dne 8.III tr. zakázal p. J. Richter a M. Melzer, členové ochrany obce Komořany, mému důlnímu správci F. A. Pünzetovi z Mostu hloubení šachty na parcele č.221 v Komořanech, protože požadovali komisi na zastavení báňského provozu uvnitř hranic jejich obce.

Uvažovaná jáma na parcele č. 221 však leží vně onoho ochranného okruhu, který byl stanoven pro komořanské kyselky.

Jelikož instalace lokomobily vyhovuje i §§ 17 a 18 horního zákona, tj. 45 sáhů od nejbližší budovy nechráněné před ohněm a s ohledem na politické předpisy, které nehodlá uznat komořanská obec, obrací se oddaně podepsaný C.O. Schmiedt v Šanově s těmito překážkami proti důlní stavbě ze strany obyvatel Komořan s prosbou:

aby ctěné c.k. Báňské hejtmanství požádalo prostřednictvím politického okresního úřadu urychleně sdělit obecnímu úřadu v Komořanech, že obyvatelé Komořan nemají důlním provozovatelům a dělníkům stavět nezákonné překážky a pro případ, že se tak stane, aby politický úřad zajistil s ohledem na přípravné práce jejich ochranu". Nakonec se 20. III. 72 uskutečnilo místní komisionální šetření (zápis č.j. 2596 – viz obr. 2), o jehož výsledcích vydalo báňské hejtmanství v Chomutově dne 26. III. 72 v souhlase s Okresním hejtmanstvím v Mostě následující rozhodnutí:

1. *"1. Majitelem dolů p. O. Schmiedtem zamýšlenou stavbu parní lokomobily na parcele č.221 k provedení sondážního průzkumu na jeho volné důlní míře Z 15119 č.868 lze prohlásit za přípustnou, neboť jmenovaným bylo při místním šetření prokázáno, že uvažované umístění tohoto stroje je od Komořan a majetku p. J. Ullricha čp. 47 vzdáleno 44 a 2/10 sáhů, zatímco u železnice je pro takové budovy ohňové pásmo stanoveno v délce 30 sáhů a podle posudku přizvaného okresního inženýra je umístění tohoto stroje na otazném sondážním bodě ve vztahu k požárními předpisy bezpochyby možným, neboť dle vyjádření p. Schürgerse*

- bude stroj v provozu jen po dobu sondážního průzkumu a pak bude opět odstraněn.
2. Pro docílení plné protipožární bezpečnosti opatřil majitel dolů p. O. Schmiedt plechový komín parní lokomobily lapačem jisker a při provozu stroje bude dbát všech bezpečnostních předpisů, neboť jinak by musel každou újmu na majetku občanů uhradit.
 3. Co se týče protestu obyvatel Komořan, předloženého při místním šetření proti zmíněné instalaci těžního stroje v sondážním bodu, v němž nebude provozována žádná trvalá těžba uhlí, bylo o tomto seznáno, že ve smyslu § 54 občanského zákoníku o volném podnikání lze rozhodnout, že v případě, že by se na tomto sondážním místě mělo dospět k problematické otvírce, jakožto případnému uvažovanému svobodnému podnikání každým jednotlivým zájemcem, lze proti takovému propůjčení přednést protest.

Tímto se všem zájemcům oznamuje následující:

Majiteli dolů se ukládá uhradit účastníkům šetření, které se uskutečnilo z jeho podnětu, báňskému delegátu politického c.k. komisařství a přizvanému panu okresnímu inženýrovi diety a cestovní výdaje ve výši 37 zlatých, 30 kr. a to do osmi dnů."

Z uvedeného víceméně vyplývá, že nejen báňské orgány, ale i orgány politické správy spíše upřednostňovaly zájmy báňských podnikatelů, než komořanských obyvatel. Mnohem výrazněji se tato tendence projevovala v souvislosti s ochranou komořanských kyselků. Tak např. již v prosinci r. 1871 podali zastupitelé obcí Komořany a Souš, prostřednictvím báňského hejtmanství v Chomutově, proti výše vymezenému ochrannému pásmu odvolání. K němu se c.k. Místodržitelství v Praze vyjádřilo dne 19. I. 72 následovně:

"C.k. Báňské hejtmanství v Chomutově.

Z předloženého odvolání obcí Komořany a Souš proti nálezu ze dne 5. X. 71, čj. 3818, podaného spolu se zprávou z 9. XII. 71, čj. 7549, nevyvozuje c.k. Místodržitelství, jako politický zemský úřad a vrchní báňský úřad, žádné následky a napadený nález hodlá udržet v platnosti. Zmíněný protokol z komise dne 3.VII.71, ve shodě s nálezem báňského hejtmanství z 5.X.71, čj. 3818, ve kterém bylo stanoveno ochranné pásmo pramenů kyselků v Komořanech v rozsahu 67.000 sáhů² s vymezením doby jeho nutné platnosti, v němž se však dovozuje případné ukládání důlního (výklizového – pozn. autorů) materiálu na toto ochranné pole. Za to bylo zástupcům obcí Souš a Komořany uloženo vyrovnání naběhlých nákladů ve výši 71 fl., 70 kr. za komisionální šetření. Dále vyjednaný a báňským hejtmanstvím potvrzený ochranný prostor s povoleným ukládáním materiálu v okolí Komořan, je podle obeznámených znalců pro komořanské kyselky dostatečnou jistotou. Tento ochranný prostor, schválený c.k. Ministerstvem orby v souhlase s c.k. Ministerstvem vnitra rozhodnutím ze dne 18.XI.1871, čj. 6217/907, v němž se konstatuje, že pro ochranu pramenů není bezprostředně nutné toto ochranné pásmo zachovat a dále, že podle dalších poznatků ukládání důlních hmot nevyvolá pro zachování pramenů žádné nebezpečí.

Výše náhrady za komisionální šetření, požadovaná na odvolávajících se zastupitelích obcí, bude vyřízena podle § 234 horního zákona s výjimkou odvolání, které se bude řešit následně a postupně."

Kundmachung

Antenford die Gesellschaft eines Witzweins
mit frischen Minnerenproben in Kommen
genen pfürliche Minnerenproben des Comenius.

[illegible]

Einige gewürzartige Stoffe werden auch in geringster

1. gagarr Wanghwan vom Prinkida A. vom früh Jan Phagallan Nr. 1637, 1638, 1642 und Jan Wang-Phagalla Nr. 1639 erminnyen, Jan früh Jan zuletzt Jan Wang-Phagalla Nr. 1609, 1666 mit Jan Wang-Phagalla Nr. 1820 zuletzt Jan Wang-Phagalla Nr. 1824 und Jan Wang-Phagalla Nr. 1825 erminnyen.
2. gagarr Wanghwan: vom Prinkida B. Jan früh Jan Wang-Phagalla Nr. 1824, und vom Jan Wang-Phagalla Nr. 1824 und vom Jan Wang-Phagalla Nr. 1825 erminnyen.
3. gagarr Wanghwan: vom Prinkida C. Jan früh Jan Wang-Phagalla Nr. 1824 und vom Jan Wang-Phagalla Nr. 1825 erminnyen.

From 1866 to 1869, during his absence from the country, the property was sold.

Obr. 2 Ukázka konceptu Návrhu báňského hejtmantství v Chomutově k rozhodnutí o postavení parní lokomobily u Komořan

Nicméně Komořanští se nevzdali a dožadovali se opětovně rozšíření ochranného pásma, což dokládá přípis c.k. Báňského hejtmanství v Praze Revírnímu báňskému úřadu v Mostě ze dne 30. XI. 72:

"Poté, co báňské hejtmanství rozhodlo uskutečnit pro Komořanské nové místní šetření pro stanovení ochranného rajonu komořanských kyselek za účasti geologa, hydrologa a báňského znalce, žádá se revírní báňský úřad o podání návrhu a zodpovězení vícero nezodpovězených otázek o tamních poměrech na základě vyjádření báňských znalců a to do osmi dnů. Na základě toho bude rozhodnuto o dalším postupu v této věci."

Další přípis nadřízeného báňského orgánu Revírnímu báňskému úřadu v Mostě je až z 24. III. 1873:

"Totéž obsahuje ad I. Podání, zaslané zastupiteli vícero měst a obcí mosteckého revíru Jeho excelenci ministru obchodu, v němž je vyslovena obava, že důlní činnost v onom území bude mít negativní vliv na vydatnost dvou železitých pramenů kyselek u Souše a Komořan, které mají pro ony obce největší důležitost,

ad II. ministerské odvolání obcí Souš a Komořany proti příslušnému nálezu, tehdejšího chomutovského Báňského hejtmanství a mosteckého Okresního hejtmanství z 5. X. 1871, čj. 3818, vzešlému z místního šetření kvůli ochrannému prostoru pro komořanské prameny kyselek, dále proti rozhodnutí úřadujícího místodržitelství z 19. I. 1872, čj. 61992.

Na rozdíl od výnosu c.k. ministerstva orby z 11. IV. 1872, podle něhož pro stanovení potřebné velikosti ochranného území pramenů postačí přizvat báňské odborníky, žadatelé požadují zapojit znalce z oboru hydrotechniky a chemie, kteří by byli schopni stanovit ono ochranné pásmo. Dále bylo vzato na vědomí, že na základě výnosu c.k. Místodržitelství z 11. VIII. 1871, čj. 38525, byly dvě kyselky, patřící obcím Souš a Komořany, na základě chemického rozboru prof. Lercha (objednaného zemským sanitárním radou dne 31.VII.1871), prohlášeny za veřejné léčivé prameny. Bezprostředně potom, s uznáním okolností a námitek obyvatel, se rozhodlo vymezit obnoveným zájmům odpovídající ochranný okruh.

C.k. Revírní báňský úřad, který bude pověřen vedením příslušného komisionálního šetření, určí po předběžném souhlasu s Okresním hejtmanstvím den zahájení činnosti komise a k témuž dni přizve c.k. radu a okresního lékaře Wostrého, prof. Krejčího jako geologa, dále c.k. Místodržitelstvím pověřeného ing. Jos. Itterheima jako hydrologa (znalého lokálních poměrů) a v tamní zprávě (z 29. I. 1873) jmenované báňské odborníky.

Účast chemika v komisi odpadá, neboť voda z pramenů již byla analyzována a z výsledků vyplývá, že teplota vody a vlastnosti půdy mohou sotva způsobit rozpory, neboť mohou vyvolat vyluhování jen těsného předpolí místa prameniště.

Poté, když komise prodiskutuje otázku, zda je ochranné pásmo pro prameny dostatečné či nikoliv, záleží na Revírním báňském úřadu, aby s určitostí a jasně stanovil z geologického a orografického hlediska směry, ze kterých přicházejí přítoky vody.

Pokud jde o náklady na činnost komise, je nutno oslovit městské a obecní úřady z okolí mosteckého uhelného revíru."

Nakonec vydalo c.k. Báňské hejtmanství v Praze vyhlášku (14.III.74, čj. 784, viz obr. 3), kterou stvrdilo původní ochranné pásmo:

"Týká se stanovení ochranného pásma pramenů kyselek v Komořanech proti škodlivým vlivům důlní činnosti.

K zabezpečení kyselek, nacházejících se v politickém okrese Most, v katastrální obci Komořany, na parcelách č. 1695 a 1682 byl stanoven se souhlasným rozhodnutím c.k. Báňského hejtmanství v Chomutově z 5.X.1871, čj. 3818, ve shodě s c.k. Okresním hejtmanstvím v Mostě, c.k. Místodržitelstvím v Praze, jakož i zemským a vrchním báňským úřadem ze dne 19. I.1872, čj. 61992 a slovutným Ministerstvem orby z 28. II. 1874, čj. 11623/1344 ex 1873, se souhlasem slovutného Ministerstva vnitra, níže vyznačený ochranný prostor dosahující 67.200 sáhů², v němž se nesmí konat žádné kutací a hornické činnosti.

Tento prozatímní ochranný prostor je ohraničen

- 1. na západě bodem A, kde se stýkají parcely č. 1637, 1638, 1642 s cestou č. parcely 1820, dále pokračuje jmenovanou cestou až k bodu B, kde se stýkají parcely č. 1609, 1666 s parcelou cesty č.1820;*
- 2. na severu od bodu B severním omezením parcely č. 1822 a odtud přímým směrem až do bodu C, kde se stýká polní parcela č.1704 a parcela cesty č. 1824 s vodním příkopem p. č. 1825;*
- 3. na východě od bodu C katastrálními hranicemi mezi Komořany a Třebušicemi do bodu D, kde se stýkají parcely č. 1705, 1706 a 1825 a odtud rovnou čarou až do bodu E, kde se stýkají parcely č.1739, 1822 a 1646;*
- 4. na jihu od bodu E jižní hranicí parcely č.1641, 1642, 1643 a 1646 k počátečnímu bodu A.*

Dále byl určen ochranný okruh kolem tohoto užšího ochranného prostoru s poloměrem 200 sáhů se středem v dotykovém bodě parcel č. 1678, 1679, a 1657 obce Komořany s nařízením, že mezi užším ochranným prostorem a periferií tohoto kruhu se sice dolovat může, avšak vyhloubené jámy nutno utěsnit až do nepropustných jílu (myšleno nadložních, těsnění se tedy týkalo jen v rozsahu kvartérních sedimentů – pozn. autorů) a případné vzniklé kaverny zaházet nepropustným jílem.

Tato ochranná pravidla pro užší ochranný prostor přestanou platit bezprostředně s pozbytím nutnosti. Situační mapa, na níž jsou zakresleny popsáním způsobem vymezené hranice a ochranný okruh, jsou každému k dispozici k nahlédnutí u c.k. Revírního báňského úřadu v Mostě." Katastrální mapa s ručním zákresem užšího ochranného pásma a ochranného okruhu byla v archivních materiálech rovněž nalezena (obr. 4).

Z konceptu báňského hejtmanství v Praze, datovaného 15. IV. 1874, vysvítá, že výše zmíněné nové komisionelní šetření, požadované zastupiteli zainteresovaných obcí, se ukládá připravit mosteckému báňskému úřadu. Ten má vyvolat opětovné šetření za účasti všech zájemců "obzvláště na upřesnění parcel podle poradce a dosavadního šetření. Hranice sporného ochranného rajonu budou zakresleny na příslušné situační mapě". Dokument rovněž obsahuje složení komise:

- 1. Josef Günthersberger, báňský ředitel v Mostě*
- 2. Oskar Hoffmann, báňský ředitel v Mostě*
- 3. C. O. Schmiedt, majitel dolů v Teplicích*
- 4. Obecní úřad Komořany*
- 5. J. Krejčí, profesor geologie v Praze*
- 6. Josef Schmiedt, báňský ředitel v Bílině*
- 7. Johann Bendl, měřič v Jirkově.*

Zahl. 2596

K. k. Berghauptmannschaft zu Komotau.

*Qualitätsbestimmung der Bergbauern,
in der Bergbauernschaft zu Komotau,
die mit dem Bergbauernschaft zu Komotau,
den 14. III. 1873 in der Bergbauernschaft
Komotau.*

Datum
praes. 14. März 1873

187
1873

Vorakten:

1. Die Bergbauernschaft zu Komotau

*Die Bergbauernschaft zu Komotau,
die mit dem Bergbauernschaft zu Komotau,
den 14. III. 1873 in der Bergbauernschaft
Komotau.*

*1. Die Bergbauernschaft zu Komotau,
die mit dem Bergbauernschaft zu Komotau,
den 14. III. 1873 in der Bergbauernschaft
Komotau.*

Obr. 3. První stránka vyhlášky Báňského hejtmantství v Praze ze 14. III. 1873, kterou bylo oficiálně vymezeno ochranné pásmo komořanských kyselek

Další soubor dokumentů je až z doby, kdy již prameny vyschly a kdy se občané postižených obcí domáhali odškodnění. Uzavírá jej nález Báňského hejtmanství v Praze z 15.VI.1881, čj. E 1420, jako opis pro:

- A.G.Scholze, zplnomocněného báňského ředitele Anglorakouské banky v Mostě,
- c.k. prov. Báňské ředitelství, Most,
- W. Friedmanna, J.A. Eaton, Chumutov,
- G. Schneidera, advokáta v Teplicích,
- W. Refeena v Teplicích,
- G. Schmeihsera v Teplicích,
- Představenstva obcí Holešice, Malé a Vysoké Březno, Čepirohy,
- Pohody, Nové Sedlo, Komořany,
- Radnici v Ervěnicích.

Obr. 4. Výšeč z katastrální mapy Komořan se zákresem ochranných pásem komořanských kyslek. Střed ochranného okruhu má souřadnice $x = 985420$, $y = 795920$.

”K žádosti obcí Komořany, Vysoké Březno, Čepirohy, Ervěnice, Holešice, Malé Březno, předané a adresované Okresnímu hejtmánství v Mostě čj. 2105 z 25. III. 1879 a s ní postoupené žádosti Revírnímu báňskému úřadu v Mostě dne 7. IV. 1879, o kompetentní úřední projednání, o komisionelní vyšetření ohledně vyschnutí komořanských kyselek vlivem důlní činnosti v dolovém poli Morgenrothe (Červánky, pozn. autorů) pana W. Refeena u Hořan, uvnitř kterého se nachází důl Washington u Třebušic. Dále k revizi, resp. rozšíření stávajícího ochranného pásma pro kyselky a stanovení způsobu a výše příslušného odškodnění, bylo na základě revírním úřadem předložené zprávy o výsledcích z jednání Revírního báňského úřadu a Okresního hejtmánství, ve shodě s c.k. Místodržitelstvím v Praze z 3.I. 1881, zaznamenáno toto:

- 1. Shora zmíněná žádost o vymezení rozšířeného ochranného pásma pro komořanské kyselky proti důlním provozům, se jako nepřijatelná zamítá.*
- 2. Stávající a potvrzené prozatímní ochranné pásmo, vymezené c.k. Ministerstvem orby se souhlasem c.k. Ministerstva vnitra z 28. II. 1874, čj. 11635/1344 ex 1873 o rozloze 67.200 sáhů², včetně prvního vše zahrnujícího okruhu o poloměru 200 sáhů, se ruší a*
- 3. žadatelé se odkazují se svými nároky na kompetentní soud.*
- 4. Při té příležitosti uskutečněná příslušná šetření a vypracování znaleckých posudků a vynaložené náklady komisi včetně poplatků za geologické a důlní znalce v celkové výši 344 fl., 16 kr. musí žadatelé uhradit do 30 dnů u c.k. Revírního báňského úřadu v Mostě.*

Tento závěr se zdůvodňuje následovně:

Ad. 1. Posudky pro stanovení ochranného pásma komořanských kyselek z roku 1873, vypracované báňskými a geologickými znalci, se zakládaly na předpokladu, že v okolí pramenů se nad uhelnou slojí nachází mocná vrstva nepropustného jílu a že voda kyselky je vodou srážkovou, která svůj obsah CO₂ má z rozkladu rostlinných látek z lužních bažin (slatin, pozn. autorů), které se nad ním nacházejí.

Na tomto základě mělo navržené ochranné pásmo za účel zabránit narušení nadložních jílu nad uhelnou slojí hornickou činností a prosakování vody, nahromaděné v písčitých štěrcích pod slatinou.

- Shora zmíněný předpoklad se ukázal při komisionelním šetření 24. VI. 1879, uskutečněném v souvislosti s vyschnutím studní, jako zcela nepravdivý. Počva studní se ve skutečnosti nachází uvnitř sloje, ze které vychází CO₂ ve významném množství. Později uskutečněné průzkumné práce v blízkosti obou kyselek, k nimž dali podnět geologičtí znalci, evidentně prokázaly, že kyselky pramení uvnitř sloje a že z ní pochází i jejich obsah CO₂ a podle názoru geologického znalce z podloží. Protože bylo dále zjištěno, že v okolí kyselek zcela chybí nadložní jíly i slabé svrchní nadložní sloje (zřejmě myšlena svrchní lávka, pozn. autorů), takže počva studní se nachází v hlavní sloji, která upadá jak k dolu Washington, tak i na severní stranu, takže podle vyjádření znalců musí při sloupcovité struktuře uhlí této sloje dojít k odtékání kyselky vně ochranného pásma jak do dolu Washington, tak do každých dalších provozovaných dolů v určitém okruhu.*
- Podle údajů báňských znalců může při zmíněné vlastnosti uhlí docházet k odvodňování sloje při její rozrážce až na vzdálenost 1500 m, což bylo dosud známo, a nenajdou se jiné důvody proti vyschnutí obou studní než zrušení důlních provozů v jejich okolí až do určité vzdálenosti. Vzhledem k těmto poměrům nelze stanovit hledané dostačující rozšíření ochranného pásma, neboť odvodnění sloje, resp. pramenů, je snad i na více než uvedených 1500 m. K zajištění takového ochranného pásma by se musela zakázat těžba nejen na vně*

stojícím dole Washington, ale také ještě v takto určeném ochranném pásmu pronajatých důlních měř.

- *Tím by se však po dosavadních otvůrkách omezila těžba v takovém rozsahu, že její hodnota, v porovnání s hodnotou kyselek, je nesrovnatelná. Přitom prameny nejsou fakticky léčivými prameny, ale mají sloužit jen jako pitná voda a příslušná potřeba vody obcí se dá podle názoru znalců opatřit dalekosáhle odjinud. Proto, jak s ohledem na již získané vlastnictví dolů, tak také na národohospodářské důvody, nelze přistoupit na jakékoliv rozšíření stávajícího ochranného pásma.*

Ad 2. Současné zrušení stávajícího ochranného pásma se děje na základě konstatování, že již neodpovídá svému účelu a proto není nutné. Příslušné zrušení, podané ministerským rozhodnutím v bodě 2 tohoto nálezu zní takto: "Toto ochranné opatření, týkající se užšího ochranného pásma, ztrácí svoji působnost odpadnutím jeho nutnosti."

Ad 3. Odkázání žadatelů se svými odškodňovacími nároky na kompetentní soud spočívá v tom, že se důlní úřady, v dohodě s politickými úřady ve smyslu § 222 zák. o nutných ochranných opatřeních, omezovaly jen na odvrácení nebezpečí, avšak v daném případě jsou prameny již odepsané a to bez vlivu dobývání ve stávajícím ochranném pásmu. Takže dřívější vodní poměry nelze nijakým báňským zásahem obnovit. Rovněž tak politické úřady odhadují, že nelze na tento případ aplikovat §§ 17, 72 a 74 vodního zákona pro Čechy z 28. VIII.1870, list č. 71, neboť odvedení vody nenastalo překračováním tohoto zákona, ale při dodržování báňsko-právních úprav a závazků vlastníka dolů.

Ad 4. Pokud se týče úhrady nákladů pro komise a znalce, nutno použít § 234 Horního zákona, protože požadavky na šetření zadaly obce a odmítly návrh vlastníka dolů na smír. Nelze rovněž akceptovat prosbu zastupitelů obce Komořany na snížení nároků pro znalce, uvedenou v zápise z 10.XII.1879, neboť nároky odpovídají jak stávajícím předpisům, tak osobním poměrům a kvalitě provedených prací.

Toto se dává na vědomí s dodatkem, že po vstupu platnosti tohoto nálezu bude následovat veřejné ohlášení o zrušení celého ochranného pásma."

Obecní zastupitelstvo v Komořanech se proti tomuto nálezu odvolalo, avšak text není k dispozici. Vyplývá to pouze z přípisu Báňského hejtmanství Revírnímu báňskému úřadu v Mostě, datovaného dnem 30. XII. 1881, v němž se v souvislosti s "předloženým odvoláním" požaduje dodat do tří dnů příslušné úřední písemnosti, opatřené náležitými jednacími čísly. Jakého výsledku se Komořanští dočkali, vysvítá z přípisu Báňského hejtmanství v Praze Revírnímu báňskému úřadu v Mostě, datovaného dnem 23. II. 1883:

"C.k. Ministerstvo orby svým výnosem z 13. II. 1873., čj. 10224/637, v souhlase s Ministerstvem vnitra ohledně odvolání obecního zastupitelstva Komořan proti nálezu Báňského hejtmanství z 15. VI. 81, čj. 1420, týkajícího se ochranného pásma kyselek u Komořan, jakož i odvolání se proti vyslovenému zrušení ochranného pásma podle poznatků v bodě 2, vymezeného původně Ministerstvem orby 28.II.1874, čj. 11635/1244 ex 1873, nemá proti těmto rozhodnutím námitek.

Co se týká vyčíslení nákladů obcí na činnost komisí, řešících otázku pramenů, tak ty budou, s ohledem na odvolání obecního zastupitelstva Komořan sníženy báňským hejtmanstvím z 344 fl. 16 kr. na 263 fl. 16 kr. – Toto rozhodnutí se zdůvodňuje tím, že se snižují o náklady, vypočtené c.k. horním radou Heinrichem Wolfem ve výši 187 fl. 67 kr. na 116 fl. 64 kr., neboť rada Wolf, jako státní úředník ve smyslu § 20 s báňským řádem dvorní komory ze dne 18.I.1807, čj. 1668, pro povolené cesty a dietní normy pro

státní úředníky a podle § 25 ministerského nařízení z 23.IV.1872 o cestovních výlohách zaměstnanců báňských úřadů a platbách pro znalce u komisí báňských úřadů (Úřed. list č. 47 (1874), jsou oprávněné diety pouze pro VII třídu.

„Přiloženou vyhlášku sub 2. je nutno zveřejnit na úřední vývěsce.“ Touto vyhláškou bylo oficiálně zrušeno ochranné pásmo komořanských kyslek. Podle poznámky na rukopisu, byla vyhláška vyvěšena 22.III. 1883 a jí zároveň končí příslušná složka archiválií.

Literatura

1. Grohme, H. et al.(1914): Chronik der Gemeinde Kommern.- Komořan.
2. Hibsche, J. E.(1929): Erläuterungen zur geologischen Karte der Umgebung von Brüx.- Knih. Stát. geol. úst. ČSR, 11. Praha
3. Kačura, G.(1979): Zaniklé zdroje minerálních vod v západní části Severočeského kraje.- Zpr. Studie Kraj. muz. v Teplicích, 12, 1976/77, 21-51. Teplice
4. Müller, J.(1931): Der Tribschitzer Sauerbrunn.- Die Heimat, Monatbeil. d. "Brüxer Zeitung", 1,1,3-4. Most
5. Siegel, F.(1890): Der Brüxer Sprudel.- Most
6. Wolf, H.(1880): Geologische Grubenrevierkarte des Kohlenbeckens von Teplitz-Dux-Brüx im nordwestlichen Böhmen. - Wien
7. Sine: Archivní fond "Revírní báňský úřad Most", kt. 230.- Státní oblastní archiv Litoměřice, pracoviště Most